

1.- TURRIS EBURNEA

Nosaltres, els ingenus, tenim la costúm—que alhora és virtut i és vici—de prendre'ns la vida i les coses de la vida d'una manera—naturalment—ingènua. Jo considero que la ingenuïtat, donant a la paraula, com faig ara, una accepció total intel·lectual, representa el llevat o la mèdula de la serenitat, talmunt com la polpa o la crosta d'aquesta és la ironia. Dels irònics als ingenus hi ha un procés de voluntat centrat per un eix d'equilibri serè difícil de mantenir sempre, fàcil d'aconseguir a estones. Quan sento dir d'un home que és "un ingenu" o que és "un irònic", quan sento dir-ho de mi mateix, procuro fer, mentalment, un ràpid giravolt objectiu, i respondre'm jo mateix, per mi o pels altres: "és un serè que no s'aguanta" o bé "és un equilibrat que aspira a un desequilibri". I veig ben clara, dintre meu, la ruta seguida pels altres des del punt de partida ingenu al punt d'arribada irònic, grau més grau menys, passant pel centre de serenitat. Els ingenus i els irònics, doncs, son uns aspirants, per excés o per defecte, a la serenitat. I jo mateix un d'ells. De mi puc dir, i ho dic mig irònicament mig ingenuament, que tots els meus escrits son concebuts en moments de màxima ingenuïtat i realitzats en moments de màxima ironia. I afegeixo que tots ells han estat precedits i seguits, com per una triple filera de guardies d'honor, d'un vol d'instant de gran serenitat, vestits, però, amb llureia de vehemència. I perdonèu, si us plau, aquest principi d'auto-crítica.

Ara bé: la forma de compàs que dibuixen el radi ingenu i el radi irònic, units i fixats per

l'encaix serè movable, pren còs dintre meu i se'm torna una font de suggestions cada vegada que lleigeixo o sento dir la expressió: "torre de vori". Què significa, entre els nostres crítics, els nostres poetes, els nostres prosistes, la expressió: "torre de vori"? Ben poca cosa, d'antuvi, si li donem el valor exacte que té en llavis dels nostres escriptors, en ésser pronunciada amb un deix entre hostil i despectiu. Es una manera de voler fer comprendre que el criticat "no és ben bé d'aquest món"; això és, que quan pensa i sent i escriu fuig del món real o ideal comú per fer-se un món apart, un món pel seu ús propi, dintre del qual entra, s'amaga i es tanca, vivint amb ell mateix i d'ell mateix, separat, espiritualment, de tot i de tothom, com si habités dins una "torre de vori", indiferent a les coses i els homes que el volten, i content d'ésser com és. Es una expressió que, gairebé sempre, hom la pronuncia per sortir del pas, i sense meditar-la gaire. Naturalment. Si es medités una mica, només una remica, abans de dir-la, hom deixaria de dir-la. Es una expressió que no té sentit perquè té molts matisos de sentit sense arribar a tenir cap color definitiu de sentit. I és, també, una dita que fa un sò trencat i té un perfum esbravat de segle dinou. Com a tal, cal llençar-la a l'oblit o crear-li un sentit novell, posat al dia. I convertir-la en una expressió moderna, fresca i palpitant, dotada d'una ànima que ens comuniqui un tremolor de cosa espiritualitzada i intel·lectualitzada, capaça de guiar-nos per les cruïlles del món literari que s'està creant, silenciosament, a Catalunya i a l'estranger. "Torre de vori" cal que sigui, en

una paraula, com el punt fixe del nou compàs format pels dos radis del món intern i el món extern, units, al mig, per l'encaix d'equilibri, que és el punt serè. I en dir "torre de vori", cal que el qui escolti es posi en guàrdia i esbatani el finestrell de la atenció, perquè la expressió antiga, vestida d'un sentit nou, serà senyal que aquell home o aquella cosa a la qual és aplicada porta quelcòm a dins que l'inquieta, i que pot i deu inquietar als altres. No ha d'ésser una dita que porti als ulls i a la ment la visió d'un habitacle pulcre, hermètic, polit i fred, com fins ara, sinó la fundació, dins de cada u, de quelcòm—sentiment, pensament, suggestió, sensació, imatge, idea—recollit en brut del món que ens volta, i convertit en una cosa, la mateixa però diversa, d'un "tò" delicat, depurat, refinat, artitzat. Si calgués una fórmula per fer-me entendre de tothom que ho pugui entendre, jo proposaria aquesta: "Per la humanitat a l'humanisme". I encara, fent una professió de pedanteria d'aquestes que tant em plauen, afegiria: "Per la "torre de vori" a la "turrís eburnea". I em quedaria tan satisfet; i amb raó.

Humanitat, en principi. Molt bé. Però, totseguit, humanisme. La primera matèria bruta, però desseguida les eines, les màquines i els laboratoris de la depuració i del perfeccionament. L'Esperit, d'antuvi. Però immediatament la tècnica i l'ofici, distint per cada u i divers i variable segons la manera de sentir i de pensar de cada u. Cal que cada literat, fent un acte d'intuïció, sàpiga fer derivar la provisió vital en reducció espiritual. La "torre de vori" ens cobreix i la "turrís eburnea" és coberta, cel·lada, copsada per nosaltres. Si aquella serveix perquè nosaltres visquem dintre d'ella, aquesta viu i creix i es va polint dintre nostre. I, per ventura, la tasca de tot home veritablement "home" que neix, viu i mor damunt la terra que ens aguanta, consisteix en res més que en això: en fer-se, tot ell, una mena de centre

d'atracció de tot allò que el volta, cobrint-se'n com d'una armadura, d'una petxina, que el protegeix i l'aïlla, veritable "torre de vori" pel seu còs, que li limita l'alè i els passos, i li trava la voluntat, com la fantasma dels déus i les deesses, ombra protectora—ombra d'un home, penombra d'una ombra—que vetllava i eixoplugava la figura mortal dels herois antics? I, encara, tots els sediments—cendra lluminosa—dels pensaments i els sentiments, no formen dintre de cada home una concreció, damunt la qual piquen i repiquen inlassablement, en una labor tenaç d'escultor sorrut, els martellets invisibles de la sang, dintre l'obrador del cor i la fornal del cervell? El fruit de la feina: la "turrís eburnea".

No ens fèm il·lusions: es inútil aplicar als altres la expressió "torre de vori" amb un tò despectiu o commiseratiu. Tots vivim, de grat o per força, dins d'una "torre de vori" que es fa tota sola per nosaltres. I tots, sabent-ho o no sabent-ho, i en proporció més gran o més petita, anèm deixant que es construeixi i es perfeccioni dintre nostre la "turrís eburnea" de la nostra ànima—que és, com si diguessim, la cambra closa i segellada d'ella, dintre la qual no podrà mai entrar ningú, ni la nostra ànima mateixa. Per la seva construcció treballen els escriptors quan apleguen saviesa—en la vida i en els llibres. Encara que no vulguin o en reneguin. I en escriure l'obra pròpia, no fan més que dibuixar amb paraules el reflexe dels murs sense polir de la "torre de vori" pròpia.

Tot això que vinc de dir: pensaments ingenus i sentiments irònics. Per acabar: una afirmació picant que té una cara d'ironia i una creu d'ingenuïtat, com les preguntes de Sòcrates i les respostes de Jesús: la millor manera de neutralitzar, unint-los, els perills de la ingenuïtat i de la ironia, i d'engruixir, separant-los, els murs de la "torre de vori" i de la "turrís eburnea", consisteix en parlar, obrar, militar, sempre, a tof arreu, i a totes hores,—en primera persona.

A. ESCLASANS

2.

"Nu" pintura a l'oli, de J. M. Marqués-Puig

3.- JOSEP M. MARQUÈS-PUIG Nat a Barcelona, l'any 1891

Poc pintors com Marqués-Puig s'acosten més a l'ideal estètic que Ingres va formular en les seves teles, aqueix ideal que consisteix a contenir la irradiació de les taques de color i en fixar els moviments de les coses a força de concretar-les, de detallar-les, de definir-les minuciosament. Totes les irisacions i reflexes de la pell—rosa, perla, àmbar—sap fixar-les el pinzell estrictament realista d'aqueix pintor com si fossin les xifres de una operació aritmètica.

(D'Alexandre Plana, a «La Noche» 4 desembre de 1924)

La pintura expressiva per la cruïsa de la línia, la puresa de la apariència dels volums, la construcció exclusivament pictòrica de l'objecte sense cap solució amb un ambient, són coses que semblen aturmentar la imaginació estètica d'aquest artista, obligant-lo a cruïses que omnis un gran mestratge de tècnica i una sinceritat que es veu glatint en les pintures, poden avalar.

(De Li. Folch, en el «Diario de Barcelona», 4 desembre 1924)

... aquest jove mestre demostra una remarcable tendència, en les seves figures, cap a la decoració, cercant postures plàstiques i actituds gairebé ornamentals en les seves figures; i és allavors quant sent i descriu admirablement el paisatge, no pas d'una manera essencial sinó més aviat com a fons, com a contrapès que equilibri, centri i emmarqui els seus quadros, a la manera dels renaixentistes.

(«Joventut Catalana» 18 desembre 1924)

Si ni sospir no fui abans de mi,
d'ésser un jorn, ja soc la llum eterna
que es purifica amb l'esperà i sofrí
a dins la carn que em fa de baluerna.

Passen els dies amb corrua igual
i l'esperit esguarda el temps sens ira:
sé que és etern l'instant inicial
i abraça tot el que dins seu es gira.

Vindrà la mort; la trobaré en el cim
dels jorns que em són comptats: ai criatura!
Com un camí que acaba amb un abim
serà perdut tot quant m'ha dat natura.

Llavors, cor meu, seré llibert de tu,
altiva capça de cascall sonora,
i ja mai més no tornaré insegú
pels teus instints avars a dins de l'hora.

I hauré jaquit aquest ingrát regust,
que m'ha donat la terra nit i dia,
pel qual té un so, la meva veu, adust,
de no sé què de pur que en mi moria.

Llavors s'esvairà aquesta doló
que és sempre en mi cobrint tot el meu viure;
quelcom de ma mateixa encarnació
que em fa tot temps esclau i alhora lliure.

I deixaré la nosa dels sentits
inútil per'quest goig que s'insinua
dintre els replecs profunds i recollits
de l'ànima que espera fer-se nua.

Llavors seré com soc, prò net de mi,
lluny del meu fang miserios que em pesa.
quan ultrapassaré la meva fi
portat en mans de l'alt desig que em besa.

Mateu JANES I DURAN